

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ТЕХНІЧНИХ ЗВО УКРАЇНИ

Бондаренко Л. М., Князева І. О.

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені П. Василенка

***Анотація.** У статті досліджується проблема комплексного підходу до формування комунікативної компетентності в іноземних студентів технічних ЗВО України на етапі підготовки до вступу до вишу. Автори пропонують упровадити в навчальний процес комунікативний, культурологічний та особистісно-діяльнісний підходи. Таке комплексне використання зазначених педагогічних підходів до навчального процесу з підготовки майбутніх іноземних інженерів дозволить значно збільшити час мовленнєвої практики на заняттях для кожного студента, досягти належного засвоєння матеріалу всіма учасниками групи, вирішувати різні виховні та розвивальні завдання.*

***Ключові слова:** комплексний підхід, навчальний процес, комунікативна компетентність, комунікативний підхід, культурологічний підхід, особистісно-діяльнісний підхід.*

Вступ

Світові глобалізаційні процеси вимагають побудови спільного європейського освітнього простору за умови збереження особливостей і досягнень національних освітніх систем, адже якісна освіта є одним з найбільш ефективних маркерів міжнародного статусу країни. Основним завданням сучасної вищої технічної школи є відповідність вимогам ринку праці й підготовка конкурентоздатних випускників. Особливе місце в технічних ЗВО посідає підготовка інженерних кадрів для зарубіжних країн, адже саме в галузі технічної підготовки розвинені країни особливо підсилюють конкурентну боротьбу. З огляду на цей факт варто зазначити, що методичні підходи до навчання іноземних студентів істотно відрізняються від традиційної системи підготовки вітчизняних студентів, оскільки саме технічна освіта безпосередньо впливає на економічну стабільність країни. Так, Л. Куришева [5] зазначає, що в останні роки в освіті склалася стійка тенденція до інтернаціоналізації та інтеграції міжнародних освітніх систем, на основі яких вибудовується глобальний характер і взаємозалежність національних освітніх систем.

Аналіз публікацій

Різні аспекти проблеми методичного забезпечення навчального процесу підготовки іноземних студентів у технічних ЗВО у своїх наукових розвідках висвітлювали: В. Бондаренко [1], В. Вороб'єв [2], С. Дичковський

[3], В. Коломієць [4], Л. Куришева [5], Є. Пасов [6], Г. Сукачова [7] та ін.

Мета і постановка завдання

Мета цього дослідження полягає в тому, щоб розкрити особливості формування комунікативної компетентності у процесі підготовки іноземних студентів у технічних ЗВО України на основі різних методичних підходів.

Формування мовної компетентності іноземних студентів

Як свідчить досвід роботи з іноземними студентами, які навчаються в технічних ЗВО України, географія їх працевлаштування досить велика й охоплює практично всі континенти. Цей факт свідчить про те, що методичні підходи до їхньої підготовки повинні містити в собі як уніфікований характер, так і враховувати певні національні особливості контингенту іноземних студентів.

Професійно орієнтована освіта на етапі формування мовної компетентності іноземних студентів зумовлює впровадження в навчальний процес форм, методів і засобів навчання, що відповідають особливостям студентів з урахуванням профілю закладів вищої освіти й майбутньої професії.

Так, В. Коломієць наголошує, що підготовка іноземних студентів до майбутнього професійного мовлення ускладнюється тим, що вони мають працювати в іншому мовленнєвому оточенні, тому шляхи, форми й методи формування їх мовленнєвих умінь дещо

обмежені. А ті загальні класичні методи, форми та шляхи (мовленнєві тренінги, індивідуальна робота, навчання в мікрогрупах тощо), якими найчастіше користується переважна більшість викладачів ЗВО, дозволяють вирішувати ці проблеми частково, тобто вони формують лише окремі мовленнєві вміння в майбутнього випускника [4, с. 113].

Однією з найактуальніших проблем у підготовці іноземних студентів є проблема їхньої комунікативної готовності, насамперед, до навчальної діяльності в іншомовному середовищі та подальшому комунікативному й термінологічному оформленні отриманих професійних знань у практичній діяльності в себе на батьківщині. Значна кількість сучасних наукових розвідок присвячена вирішенню саме цієї проблеми.

Підготувати іноземних студентів до комунікативної співпраці з викладачем та колегами по навчальній групі, а також до усвідомленого продукування, а не лише розуміння мови навчання, є дуже непростим завданням. І якщо від педагога, який працює з іноземними студентами, така робота вимагає вміння орієнтуватися в широкому спектрі різноманітних інноваційних технологій, ідей, напрямів й організаційно-освітніх систем, то від іноземного студента вона потребує мотивованої готовності до повноцінної участі в цій взаємодії.

Більше того, такий концептуальний підхід до навчання іноземних студентів базується не лише на лінгвістичному підґрунті. Головним чином процес підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах ЗВО України ґрунтується на використанні стратегій оволодіння мовою країни навчання, стратегій створення й розуміння мовленнєвих конструкцій навчального, наукового й розмовного стилів мовлення, стратегій подолання комунікативних труднощів, стратегій когнітивної спрямованості на оволодіння мовою з елементами лінгводидактики. Інакше кажучи, іноземний студент повинен знати лексику та граматику мови країни навчання, уміти спілкуватися не лише на навчальні та наукові теми, а й розуміти культурні й соціальні особливості поведінки носіїв мови. Саме такий підхід у методиці викладання української, російської чи інших мов до навчання іноземних студентів отримав назву комунікативного й покликаний сформувати у студентів стійку комунікативну компетентність, без якої неможливий процес навчання за обраним фахом. Під поняттям «комунікативна

компетентність іноземних студентів» розуміємо сукупність мовних знань і навичок, які формуються в процесі навчання й дозволяють іноземним студентам у повному обсязі оволодіти професійними знаннями в обраній галузі науки та техніки. Інакше кажучи, комунікативна компетентність іноземних студентів проявляється в тому, наскільки вони усвідомлюють зміст думки того, хто з ними дискутує чи просто спілкується на професійні або побутові теми, наскільки вони можуть реалізувати свої комунікативні наміри, ситуативну зумовленість спілкування, а також наскільки вони можуть вільно керувати процесом комунікативної діяльності.

На факультетах підготовки іноземних громадян оволодіння комунікативною компетентністю досягається головним чином через педагогічне спілкування студентів з викладачем, що відбувається у формі їхньої навчальної співпраці, та багаторівневої спільної діяльності усіх суб'єктів навчального процесу. Ці суб'єкти навчальної взаємодії характеризує спільна цілеспрямованість, активність і вмотивованість, незважаючи на те, що цілі й мотиви в них різні, адже вони посідають різні рольові позиції у співпраці та спілкуванні. Але, окрім спільних інтересів і завдань, в іноземних студентів як суб'єктів навчальної діяльності існує безліч проблем адаптаційного характеру до навчання на етапі підготовки до вишу. Це, насамперед, проблема, пов'язана не лише з труднощами спілкування нерідною мовою, а й національно-психологічними особливостями дидактичної системи навчання в Україні, культурологічними й кліматичними умовами, різним віросповіданням й елементарною відірваністю від родини в такому ранньому віці.

Незважаючи на дослідження зазначеної проблеми, у педагогічній науці недостатньо розкриті особливості та види професійних комунікативних умінь іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів, які можуть забезпечити їхню готовність до професійної діяльності. З'ясовано, що науковим підґрунтям проблеми формування професійних комунікативних умінь іноземних студентів технічних ЗВО є культурологічний, комунікативний, особистісно-діяльнісний підходи.

На основі аналізу наукових праць та власного досвіду роботи доведено, що високий рівень сформованості професійних комунікативних умінь майбутніх інженерів може забезпечити *комунікативний підхід*. Ефектив-

ній комунікативній взаємодії між фахівцями й організаціями у виробничій сфері сприяють знання про стилі, типи мовлення, способи зв'язку речень у тексті, уміння й навички аналізу усного та письмового тексту, перекладу технічної літератури, а також уміння мовленнєвого спілкування з урахуванням адресата, мети, ситуації, сфери спілкування. Одночасно, завдяки комунікативним умінням відбуваються основні види мовленнєвої діяльності – говоріння, читання та письмо. Нерідко іноземні студенти мають низький рівень знань української чи російської мов, тому важливо не лише поглиблювати знання з фаху підготовки, але й розвивати їхні мовленнєві вміння й навички, допомагати долати мовленнєві бар'єри, формувати мовленнєвий етикет професійного спілкування.

Якщо виходити з постулату, що однією з умов збереження культурної спадщини, а також міжнаціональної злагоди й досягнення взаєморозуміння між народами є діалог культур, який оснований на визнанні їх рівноцінності, то з позицій роботи з іноземними студентами важко обійтись без культурологічного підходу у формуванні комунікативної компетентності. З позицій *культурологічного підходу* міжкультурний комунікативний діалог і професійне спілкування з іноземними студентами відбувається завдяки культурологічним знанням. Іноземні студенти українського технічного ЗВО повинні знати культуру країни, в якій вони навчаються, уміти сприймати й порівнювати події та факти з життям власної країни, інноваційні розробки у виробничій галузі з національними традиціями, обрядами й цінностями рідної країни, аналізувати надбання духовної культури, діяти відповідно до нових знань й умінь, набуваючи професійного досвіду [7].

Окрім того, комунікативна компетентність іноземних студентів містить ще й таке поняття, як *«культура мовленнєвої поведінки»*. Це поняття багатопланове й складається з культури мовленнєвого етикету, культури мислення й культури формування власної думки та її вербального вираження, культури професійної мови. Усі перелічені елементи є запорукою якісної підготовки іноземних студентів.

Для формування культури мовленнєвої поведінки іноземних студентів викладач повинен цілеспрямовано формувати швидко й правильно планувати їхньої мови, уміння вибирати зміст спілкування, знаходити адекватні засоби для передачі думки й забезпечу-

вати зворотний зв'язок з комунікантом. Адже, як зазначає В.В. Воробйов: «занурення слів у культуру повніше розкриває їхню мовну й позамовну семантику, допомагає глибше проникнути в сутність культурних цінностей, зрозуміти їхню національну специфіку» [2].

Ще одним елементом комунікативної компетентності іноземних студентів є їхня здатність до діалогу як показник культури етносу. Можливість розвиватися має лише така культура, яка не боїться розчинитися, взаємодіяти, обмінюватися культурними цінностями. Міжкультурне суспільство – це суспільство, у якому різні культури й різні національні, етнічні та релігійні групи населення не тільки проживають на одній території, але ще й взаємно визнають спосіб життя й цінності, а також підтримують стосунки взаємодії.

Ще однією необхідною умовою формування комунікативної компетентності майбутніх іноземних інженерів є застосування в навчальному процесі *особистісно-діяльнісного підходу*.

З позицій особистісно-діяльнісного підходу потрібно зазначити, що успішне оволодіння іноземними студентами видами професійної діяльності, набуття професійної комунікативної компетентності забезпечується сформованими особистісно-професійними якостями працівника технічної галузі, які є необхідними для співпраці, обміну думками, створення спільних робочих проектів.

Нові орієнтири суб'єктних професійних відносин між фахівцями, які виконують спеціальні види інженерної діяльності, неможливі без урахування людського чинника та його значення для професійних виробничих стосунків. Як свідчить аналіз власного досвіду роботи з іноземними студентами, до важливих особистісно-професійних якостей може належати адекватна самооцінка, комунікативна толерантність, управлінські якості, відповідальність, дисциплінованість, емоційна стійкість, працьовитість, товариськість. Так, толерантність є тим механізмом, який сприяє взаєморозумінню й поведінковій трансформації іноземних студентів, що є носіями різних національних культур, у міжкультурні.

Взаємодія суб'єктів освітнього процесу є основою підготовки іноземних студентів до навчання в технічному ЗВО й залежить від таких чинників, як психологічна атмосфера в

навчальній групі, стосунки між викладачем і студентом і діяльність навчальної групи. Суттєвими чинниками, які виокремлюють іноземні студенти у взаємодії на заняттях з мови, є дружні стосунки не тільки зі студентами-земляками, а й представниками інших національностей, доброзичливі й творчі стосунки з викладачем, взаємодопомога і взаємна підтримка не тільки з боку студентів, але й з боку викладача. У роботі з іноземними студентами важливим моментом є організація такої педагогічної взаємодії викладача та студентів, яка б максимально задовольняла потреби та інтереси кожного з них [6, с. 25].

Висновки

Формування професійної комунікативної компетентності й комунікативних умінь іноземних студентів технічних закладів вищої освіти України відбувається в процесі педагогічної взаємодії, результативність якої залежить від розвитку відповідних особистісно-професійних якостей майбутніх працівників технічної галузі, чого можна досягти, використовуючи комунікативний, культурологічний та особистісно-діяльнісний підходи. Таким чином, комплексне використання зазначених педагогічних підходів до навчального процесу з підготовки майбутніх іноземних інженерів дозволяє значно збільшити час мовленнєвої практики на заняттях для кожного студента, досягти належного засвоєння матеріалу всіма учасниками групи, вирішувати різні виховні та розвивальні завдання.

Перспективи подальших досліджень

Перспективами подальшого дослідження означеної проблеми є вивчення механізму співпраці викладача та іноземного студента як ефективного засобу самопізнання та стимулювання іноземних студентів до поліпшення мовленнєвого потенціалу, професійних здібностей, ставлення до професії як до невід'ємної частини життя людини.

Література

1. Бондаренко В.В. Методологічний аналіз функціональних складових підготовки майбутніх інженерів-педагогів // Новий колегіум. – № 2 (84). – 2016. – С. 71–75.
2. Воробьев В.В. Лингвокультурология. – Москва: Российский университет дружбы народов, 2008. – 48 с.
3. Дичковський С.І. Педагогічні засади культурологічної підготовки майбутніх інженерів засобами дистанційного навчання: автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук: спец. 13.00.04

«Теорія і методика професійної освіти». – Київ, 2009. – 24 с.

4. Коломієць В.С. Формування професійних мовленнєвих умінь у студентів іноземного походження засобами комплексних дидактичних ігор: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2001. – 173 с.
5. Куришева Л.О. Формирование готовности иностранных студентов инженерных специальностей к обучению в вузах: дисс. канд. пед. наук: 13.00.08. – Калининград, 2004. – 127 с.
6. Пассов Е.И., Кузовлева Н.Е. Основы коммуникативной теории и технологии иноязычного образования: метод. пособие для преподавателей русского языка как иностранного. – Москва: Русский язык. Курсы. – 568 с.
7. Сукачова Г.П. Формування мовленнєвого етикету майбутніх інженерів-педагогів у навчально-виховному процесі: автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Київ, 2007. – 20 с.

References

1. Bondarenko V.V. Metodologichny`j analiz funkcional`ny`x skladovy`x pidgotovk` majbutnix inzheneriv-pedagogiv [Methodological analysis of functional constituents of preparation of future engineers-teachers] // Novy`j kolegium. – № 2 (84). – 2016. – S. 71–75.
2. Vorob'ev V.V. Lingvokul'turologija [Linguoculturology] – Moskva: Rossijskij universitet druzhby narodov, 2008. – 48 s.
3. Dy`chkovs`ky`j S.I. Pedagogichni zasady` kul'turologichnoyi` pidgotovky` majbutnix inzheneriv zasobamy` dy`stancijnogo navchannya [Pedagogical principles of culturological preparation of future engineers by facilities of the controlled from distance studies]: avtoref. dy`s. na zdobuttya kand. ped. nauk: specz. 13.00.04 «Teoriya i metody`ka profesijnoyi osvity`». – Kyiv, 2009. – 24 s.
4. Kolomiyecz` V.S. Formuvannya profesijn`x movlennyevy`x umin` u studentiv inozemnoho pochodzhennya zasobamy` kompleksny`x dy`dakty`chny`x igor [Forming of professional speech abilities for the students of foreign origin by facilities of complex didactics games]: dy`s. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Nacional`ny`j pedagogichny`j univerty`tet im. M. P. Dragomanova. – Kyiv, 2001. – 173 s.
5. Kurisheva L.O. Formirovanie gotovnosti inostrannyh studentov inzhenernyh special`nostej k obucheniju v vuzah [Forming of readiness of foreign students of engineering specialities to educating in institutions of higher learning]: diss. kand. ped. nauk: 13.00.08. – Kaliningrad, 2004. – 127 s.
6. Passov E.I., Kuzovleva N.C. Osnovy kommunikativnoj teorii i tehnologii inozazychnogo obrazovaniya [Bases of communicative theory and

technology of foreign education]: metod. posobie dlja prepodavatelej russkogo jazyka kak inostrannogo. – Moskva: Russkij jazyk. Kursy. – 568 s.

7. Sukachova G.P. Formuvannya movlennyevogo ety'ketu majbutnix inzheneriv-pedagogiv u navchal'no-vy'xovnomu procesi [Forming of speech etiquette of future engineers-teachers is in an educational-educator process]: avtoref. dy's. na zdobuttya kand. ped. nauk: specz. 13.00.04 «Teoriya i metody'ka profesijnoyi osvity'». – Kyiv, 2007. – 20 s.

Бондаренко Людмила Миколаївна, старший викладач, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені П. Василенка, вул. Алчевських, 44, м. Харків, 61002, Україна, тел. +38 0979334677, vv_bond57@email.ua

Князева Ірина Олександрівна, старший викладач, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені П. Василенка, вул. Алчевських, 44, м. Харків, 61002, Україна, тел. +38 0958624997, vv_bond57@email.ua

Formation of communicative competence of foreign students of engineering specialties at technical universities of Ukraine

Abstract. In the article, the problem of complex approach to forming communicative competence of foreign students of technical higher schools of Ukraine at the stage of pre-university training is investigated. The authors propose to introduce communicative, cultural and personal-activity approaches in the educational process. Such a comprehensive use of these pedagogical approaches to the educational process for training future foreign engineers will significantly increase the time of speaking practice for each student, helps achieve proper mastering of the material by all participants of the group, solve various educational and developmental tasks. **The purpose of the study** is to reveal the peculiarities of communicative competence formation in the process of training foreign students of technical universities of Ukraine by means of a comprehensive approach in the educational process. **The research methodology** is based on the analysis of an integrated approach to the formation of communicative competence of foreign students of technical universities, using communicative, cultural and personal-activity methods. **The result of the introduction** of the methodology for the comprehensive formation of communicative competence among foreign students of technical universities was the increase in their educational and cognitive activity and academic performance. **Originality is in** using an integrated model in the process of lan-

guage training of foreign students of engineering specialties. **The practical value of introducing a model of an integrated approach to the formation of communicative competence of foreign students of technical specialties lies in the development of linguistic knowledge, skills in both educational and cognitive areas, and in future professional activities.** **Key words:** complex approach, educational process, communicative competence, communicative approach, cultural approach, personality-activity approach.

Bondarenko L., Senior Lecturer, Petro Vasylenko Kharkiv national technical university of agriculture, street of Alchevskih, Kharkiv, Ukraine, tel. +38 0979334677, vv_bond57@email.ua

Knjazeva I., Senior Lecturer, Petro Vasylenko Kharkiv state technical university of agriculture, tel. +38 0958624997, vv_bond57@email.ua

Формирование коммуникативной компетентности у иностранных студентов инженерных специальностей технических вузов Украины

Аннотация. В статье исследуется проблема комплексного подхода к формированию коммуникативной компетентности у иностранных студентов технических высших учебных заведений Украины на этапе довузовской подготовки. Авторы предлагают внедрить в учебный процесс коммуникативный, культурологический и личностно-деятельностный подходы. Такое комплексное использование указанных педагогических подходов к учебному процессу по подготовке будущих иностранных инженеров позволит значительно увеличить время речевой практики на занятиях для каждого студента, достичь надлежащего усвоения материала всеми участниками группы, решать различные воспитательные и развивающие задачи.

Ключевые слова: комплексный подход, учебный процесс, коммуникативная компетентность, коммуникативный подход, культурологический подход, личностно-деятельностный подход.

Бондаренко Людмила Николаевна, старший преподаватель, Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени П. Василенко, ул. Алчевских, 44, г. Харьков, 61002, Украина, тел. +38 0979334677, vv_bond57@email.ua

Князева Ирина Александровна, старший преподаватель, Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени П. Василенко, ул. Алчевских, 44, г. Харьков, 61002, Украина, тел. +380958624997, vv_bond57@email.ua